

Reanimatie is niet altijd zinvol

Opinie

Hans van Dam, 28 oktober 2017

De niet-reanimeerpenning, van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levens einde.
© ANP

Bij reanimeren is kwaliteit van leven en sterven in het geding. Dus is beter overleg van alle betrokkenen nodig. En op gelijke voet, meent Hans van Dam, docent en consultant hersenaandoeningen en eindigheidsvragen.

De tuchtzaak tegen de verpleegkundige die tegen de afspraak in een 72-jarige patiënt met darmkanker en uitzaaingen in de lever niet reanimeerde kreeg uitgebreid aandacht ([Trouw, 26 september](#)). Los van de precieze casus roept de kwestie indringende vragen op.

Reanimatie is een zeer ingrijpende behandeling, waaraan mensen veel blijvende (hersens) schade kunnen overhouden. Verpleegkundigen hebben hierin een bijzondere positie. Zonder beperkende afspraak geldt dat zij worden geacht altijd te reanimeren. Bij een expliciete afspraak alles te doen om het leven van een patiënt te redden, geldt dat ook.

Dit laatste was in de tuchtzaak aan de orde en daarmee lijkt alles duidelijk: afspraak is afspraak. Maar zo eenvoudig is het niet. Ten eerste worden verpleegkundigen vaak niet of slechts zijdelings in afspraken betrokken; de arts spreekt beleid af, al of niet in overleg met de patiënt. Veel verpleegkundigen weten ook niet dat 'overleg met de patiënt' vaak in zeer algemene termen gebeurt. Bovendien is de informatie over iemands toestand vaak selectief. Kinderarts Carsten Lincke vraagt zich op de website van Medisch Contact openlijk af hoe eerlijk de gesprekken over behandelopties in dit geval zijn geweest.

Opvallend afwezig in de casusbeschrijving en in de overwegingen van het tuchtcollege is de mogelijkheid dat reanimatie medisch zinloos handelen zou zijn geweest. Met alle - terechte - keuzevrijheid raakt dit op de achtergrond. Scherp gezegd: iemand kan wel willen dat alle mogelijke behandelingen, inclusief reanimatie, plaatsvinden, maar hoe leidend is dat als de situatie evident zeer ernstig is en de dood het reële perspectief? Mag alles wat kan, vroeg de onlangs overleden theoloog en ethicus Harry Kuitert zich jaren terug al af. De vraag stellen is haar beantwoorden: nee. Maar de praktijk ligt vaak rakelings dicht bij 'ja'.

Van medisch zinloos handelen is sprake als:

- Het handelen niet bijdraagt aan instandhouding en/of verbetering van iemands toestand;
- De ingezette middelen niet in redelijke verhouding staan tot doel en resultaat;
- Een bepaald minimum aan (levens)kwaliteit niet meer bereikbaar is - in de woorden van Kuitert: als het leven door de bodem zakt, of is gezakt.

Deze criteria zijn niet strikt medisch, laat staan objectief medisch. De kwaliteit van leven speelt altijd een rol en niemand moet anders willen.

Intussen wringt het hier wel. In deze tijd van protocollen en juridisering verdwijnt de menselijke maat steeds meer uit beeld. Verpleegkundigen werken echter precies op het snijpunt van regels en de lijdensrealiteit en kunnen daardoor in een onmogelijke situatie komen: zien en weten dat iemands situatie uitzichtloos is en reanimatie geen reële optie is en tegelijk gebonden zijn aan ontbrekende afspraken of aan een dubieuze afspraak om alles te doen wat mogelijk is. Eenzijdige nadruk op 'reanimeren tenzij' kan leiden tot 'pro-forma-reanimaties': gedaan omdat het moest, terwijl alles in iemands situatie ertegen pleit. Dan is alle humaniteit weg en dat moeten we dus niet willen.

In een uiterste situatie kan een verpleegkundige, goed geïnformeerd, reanimatie weigeren als dit tegen zijn of haar geweten is. De praktijk laat zien hoe onverkwikkelijk de gevolgen kunnen zijn. De uitweg is een 'horizontalisering' van het overleg. Er bestaan geen doodsexperts, iedere betrokkene heeft een eigen deskundigheid en dus waardevolle inbreng. Dat moet staande praktijk worden. Van artsen vraagt dit dat ze ruimte bieden aan deskundigheid van onder anderen verpleegkundigen, van verpleegkundigen vraagt het een scherpe markering van hun positie.

Met minder kan niemand toe. Hier is kwaliteit van leven en sterven in het geding.